

gyűjtemény, pusztán nevük iniciáléit, valamint születési évüket és foglalkozásukat. Azonban ezekből az adatokból és magukból a szövegekből is majdnem pontosan ki lehet deríteni, hogy jóval több nőt sikerült kikérdezniük (17 nőt és 10 férfit tudunk beazonosítani), akik közül a legidősebb 1928-ban született háziasszony, míg a legfiatalabb 1968-ban született kupuszinai mesemondó, akit Vajdaság-szerte ismernek. A legtöbb adatközlő az 1930-as években született (14 személy), őket pedig az 1940-es években születettek követik (9 személy). Megállapíthatjuk tehát, hogy az idős generációhoz tartozók vállalták a beszélgetést, s így a szövegek is még jobban őrzik az adott település máig élő nyelvjárási sajátosságait.

Sokszor azt hinné akár egy kutató is, hogy legnehezebb a nyelvjárási szöveget gyűjteni. Személyes tapasztalatból írom, hogy ez nem így van. Ugyanis a nyelvjárási anyag hallás utáni lejegyzése sokkal több odafigyelést, jó hallást és jól elsajátított lejegyzési módot igényel még akkor is, ha anyanyelvjárásán elmondott szöveget kellett lejegyeznie a gyűjtőnek. Ennek kitűnő példáját látjuk az új *Nyelvjárási szöveggyűjtemény Vajdaságból* könyvben. A fonetikus lejegyzést a szerkesztő elnagyolt fonetikus átírásnak nevezi, de ennél jobbat és a mi nyomdatechnikánk ismeretében tökéletesebbet nem is várhatunk. A hangzashű árnyalatok lejegyzését, avagy a „*fonetikai pozitívizmust*” nem tekinthetjük negatív előjelű minősítésnek, ugyanis sokszor ezek a jelenségek a nyelvi megjelenés attitűdjét is tükrözik, s így nem csupán a téma iránt érdeklődők, hanem éppen akiknek készült, a nyelvhasználat életét, a vajdasági magyar nyelv változásait is vizsgáló és tanulmányozó nyelvészhallgatóknak jelentik a legfontosabb elemzési anyagot. A lejegyzés, avagy átírás a hangzó anyag minden rezzenését jegyzi (szünet, közbeszólás, torokköszörülés, ööö-zés, magyarázatra szoruló szó), s jólesik látni, hogy a félhangok, a diftongusok, a nazálisok, az ejtéskönnyítők, a zön-

gétlenné vált zöngések is jól látható módon kerültek az olvasó elé.

Nagy örömünkre szolgál a könyv mellékleteként kiadott hangzóanyag is, amely hi-telessé teszi a szövegeket, és jól illusztrálja a vajdasági magyarok körében gyűjtött és átírt élő nyelvjárási korpuszt. A vajdasági magyar nyelvtudomány hasznára, a hasonló vagy társtudományok művelőinek kedvé-re válik majd a Rajzli Ilona által összeállított és szerkesztett igényes nyelvjárási szöveggyűjtemény.

(Korszerű vajdasági nyelvjárási értéktár. Nyelvjárási szöveggyűjtemény Vajdaságból. Összeállította és szerkesztette: *Rajzli Ilona*. Verbi Nyelvi Kutatóműhely, Szabadka, 2017) *Silling István*

RÉTGAZDÁLKODÁS A NAGYKUNSÁGBAN

Köztudott, bár sokszor megfélekedünk róla, hogy a tudomány nem egyenes vonalban halad. Érvényes ez a történettudományra, a néprajzra, illetve a történeti ökológiára is. A kisebb-nagyobb kitérők, sőt, zsákutcák nemcsak a história, etnográfia stb. művelőinek hibái, hanem sokszor a „korszellem”, a családi indíttatás, esetleg a szponzori elvárás nehezíti a tisztánlátást. Mégis: a felhalmozott források, az időnkénti újraértelmezések, főleg pedig az új források felkutatása, közzététele a feltételezett, majd tényleg megvalósuló haladást, árnyalást, legfőképpen pedig új irányok felfedezését szolgálják.

A most megjelent mű előzményei a Györffy István és Szűcs Sándor által mintegy idealizált „*pusztai szabadok*”, a rétből, legelőből hasznot húzó, ott gazdálkodó emberek valódi szerepét, világát árnyalja, ismerteti meg. A Nagykunság, elsősorban Karcag egykori gazdálkodásáról, főleg szabályozott földműveléséről, majd részben – szintén szabályozott – állattenyésztéséről Bellon Tibor írt meggyőző dolgozatokat.

Bebizonyította: a megfelelő határhasználat, a gazdálkodás a városi tanács(ok) mindent látó szeme előtt folyt, a szabad, jobbágyi köztöttséggel nem bajlódó nagykunok gazdasági eredményeiket a XVIII–XIX. században is egy nagyobb, mindenkire kötelezően előírt rendszerben érték el. Elek György most arra vállalkozott, hogy a vízrendezésekkel összefüggésben megváltozó táj, elsősorban Karcag határa „rétes világának” szabályozottságát, a jövővel is törődő, főleg pedig a közösség érdekeit szem előtt tartó hasznosítását vázolja fel, majd pedig bizonyítja

be. Azaz: az említett „pusztai szabadok”, a „rétes emberek” nem egy elhanyagolt, sőt, elhagyott, ha úgy tesszük, isten háta mögötti tájon, tájban éltek, hanem a rét, a folyó és a mocsárvilág hasznosítása ugyanolyan rendszer szerint folyt, mint más tevékenység. Természetesen nem cáfolható, hogy voltak akár legények, akár öregek, akik elragadtatták magukat, így „talpuk alatt

fütyült a szél” (lásd Szomjas György filmjét), de a lakosok többsége a nagykun tanács, a közösség elvárásainak megfelelően vágott nádat, halászott, madarászott, netalán csikászott, rákászott.

A könyv eme legfontosabb eredményén túl jelentős hozzávéka a karcagi, csaknem 40 ezer hektáros határ földrajzi neveinek rögzítése, megmagyarázása, egyszer-egyszer a továbbélés lehetőségeinek megfogalmazása. Szintén erénye a lecsapolások, vízrendezések közelebbi és távolabbi hatásainak elemzése. Ez egy kistájon, városhatáron belül legalább olyan fontos, mint az egész Alföldet illetően. S akkor még nem szóltunk a tájtalakítás olyan elemeiről, mint a tanyásodás, erdő- és kertlétesítések, az egykori

csárdák és környékük változása, netalán a (csak érintett) nagyüzemi gazdálkodás témájáról.

Egy könyvismertető természetesen nem mehet el azok mellet a hiányosságok, hibák mellet sem, amelyek nemcsak a recenzort, hanem esetleg más olvasókat is zavarhatnak. Így a régi térképek nem következetes (észak–dél, felülről lefelé vagy balról jobbra történő) elhelyezése, vagy az itt-ott megjelenő ismétlések (például a Kungát utca esete) mellett. Hiba a Huba határnév Kunhegyesre helyezése, vagy a hivatkozott S. Püski Anikó Anna „variációja” stb. Végül mint egykori múzeumi dolgozó felhívom a szerző figyelmét arra, hogy a régészeti leletek – bármikor kerültek is elő – állami közösségi tulajdont képviselnek.

Az említett hibák szerkesztő, illetve lektor felkérésével, alkalmazásával kiküszöbölhetőek lettek volna, s úgy általában a kidolgozottság értékét emelik. Ugyanez vonatkozik egy esetleges nyelvi lektorra vagy olvasószerkesztőre is.

Végül visszatérek a könyv legfőbb mondanivalójára, a réti világra, a rétből élő emberekre. Az egykori karcagi orvos, dr. Kiss Mihály 1946-ban megjelent művében (*A betevő falat. A magyar néptáplálkozás könyve*) hívja fel a figyelmet arra, hogy a századforduló, majd a XX. század első felének emberei nem, vagy alig nőttek fel a földművelő élethez. A „még részben gyűjtögető gazdálkodásból élők – írja – dédunokáit célirányos földművelő életmódra, okszerű gazdálkodásra” meg kell tanítani. S akkor a szerteterjedt ösztönös védekezés, az egykészés, a gyenge, ráadásul rossz táplálékon tengődés stb. nem a „rég jó világ” (értsd: rétes világ) visszasírását, hanem akár a dán parasztok jólétét fogja eredményezni.

(Elek György: *Vízi munkálatok és rétgazdálkodás a Nagykun területben a 18–19. században*. Alföldkutatásért Alapítvány, Kisújszállás, 2018. 170 oldal)

Oroszi Sándor